

Τα κατοικίδιά μας στην Κυθρέα και η Δαμασκηνή «τσουρού»

της Ανδής Πέτσα-Σαββίδου

Καημό το είχα να αποκτήσουμε κι εμείς για κατοικίδιο, μια τσουρού ή έστω ένα μικρό τσουρούδι. Να το παίρνουμε στο γειτονικό χωράφι της γιαγιάς Μαρτίτσας, να το παλλουκώνω η ίδια στον όχτο και εγώ να κάδομαι να παρατηρώ τις όποιες συμπεριφορές της. Τις περισσότερες ώρες της σχολής μας τις περνούσαμε στο αντικρινό μας σπίτι για να περιποιούμαστε, παρέα με την Άννα, τον Κώστα και την Λένια το δικό τους παιγνιδιάρικο τσουρί. Ήταν το τσουρί αυτό, συμπαίκτης στις «κουμέρες» ένοικος στα σπίτια που φτιάχναμε κάτω από τις πορτοκαλιές και τις λεμονιές τους. Κάποια στιγμή ζήλησα και άρχισα να αναζητώ και για το δικό μας σπίτι, δικό μας κατοικίδιο.

Δεν ξέρω αν ήτανε, τότε, της «μοδός» αλλά πολλά σπίτια στη γειτονιά μας και στην ενορία που σύχναζα, τη Χρυσίδα, σχεδόν όλα διέδetaan δικά τους τετράποδα κατοικίδια. Πολλές φορές και τρία και τέσσερα. Όχι βέβαια τα της σημερινής εποχής, αλλά κατοικίδια που έδιναν κάποιο «όφελος» στο νοικοκυριό που τα μεγάλωνε. Με προεξάρχουσα την αίγα και τα κατσικάκια της. Με τα οποία κατσικάκια μπορούσαμε να παίζουμε αμέτρητες ώρες, να τα βασανίζουμε με τον δικό μας τρόπο, να τους φορούμε κορδελλάκια στο κεφάλι, να τα υποχρεώνουμε να κάδονται για ώρες στο περιορισμένο από εμάς ως σπίτι τους χώρο. Να τρώνε όποια ώρα θέλαμε εμείς, και με τους δικούς μας όρους...

Βέβαια η αυλή της κας Κατίνας, της μάνας μας, διέθετε τα κατοικίδιά της τα οποία δρούσαν, εκτός αμελητέων εξαιρέσεων, αποκλειστικά εντός της αυλής. Τις κότες της, σε ένα κτιστό κοτέτσι με περιφραγμένο χώρο για τις βόλτες τους, άξια προσοχής η «τιτσιρολαιμίσα» κότα, δεν νομίζω να διέδetaan πολλά κοτέτσια κότα με ακάλυπτο από φτερά λαιμό, και ένα πελώριο πετεινό που γινόταν επιθετικός όταν ανοίγαμε το πορτί του «γουμά» για να τους κλέψουμε τα αυγά.

Η επιθετικότητα του αρχιπετεινού μας μάς έβαλε κάποια ώρα σε αμέτρητους μπελάδες. Τώρα που το σκέφτομαι, δεν μπορώ να προσδιορίσω σε ποιό κατ' οίκον περιορισμό αυτός έγινε ο πρωταγωνιστής σε μια περιπέτεια που μπορούσε να ζημιώσει ανεπανόρθωτα το σπιτικό μας. Σε αυτόν τον κατ' οίκον περιορισμό, η μάνα μου έστειλε τον Μίκη μας να μπει στο κοτέτσι και να μαζέψει τα αυγά εύκολη τροφή για τις υπό περιορισμό ώρες που περνούσαμε. Με το που μπήκε στο χώρο του, ο πετεινός εξανέστη. Φυσικά οι δυο τους είχαν προηγουμένα... Κάθε που η μάνα μας έφτιαχνε χυλό με πίτερα και δεν ξέρω και με τι άλλο υλικό για τις κότες, έμπαινε στο γουμά και προσπαδούσε να φάει κι αυτός, παραμερίζοντας τις κότες, πράγμα που δεν άρεσε στον προστάτη των κότεων. Σήμερα αστεϊζόμενος μας δηλώνει πως ήταν από μικρός λάτρης της υγιεινής διατροφής και του σίτου ολικής αλέσεως. Με το που τον είδε σηκώθηκε ψηλά ο πετεινός, πήρε φόρα, όρθωσε το λαιμό και το κεφάλι του και με άγριες διαθέσεις τού επι-

τέθηκε με το ράμφος του. Αμυνόμενος στην δεύτερη ή τρίτη επίθεση που δέχτηκε, ο αδελφός μου τον κλώττησε δυνατά. Ο πετεινός μας έπεσε φαρδύς πλατύς έκανε μακροβούτια στο αέρα και πάλι προσγειωνόταν στο έδαφος, σφάδαζε... Στις τρομαγμένες φωνές μας έτρεξε η μητέρα. Ο πατέρας δεν βρισκόταν στο σπίτι. Είχανε πραγματικά μαντρίσει από το πρωί όλους τους αρσενικούς στο διπλανό με μας υπαίθριο σινεμά «Απόλλων». Ένας μασκοκφόρος πληροφοριοδότης με γνέψιμο της κεφαλής καθόριζε την τύχη των κρατούμενων στους τσίγκους του σινεμά με τελικό προορισμό τα κρατητήρια που οι Άγγλοι κατακτητές είχαν δημιουργήσει και οργανώσει.

Η μάνα μας στο άκουσμα των απελπιστικών κραυγών μας, έτρεξε τρομοκρατημένη. Μετά από δυο τρεις άστοχες απόπειρες, πήρε στα χέρια της τον πετεινό και με επιδέξιες κινήσεις ετοιμαζόταν να επιτελέσει το δύσκολο έργο της αφού πρώτα μας έδιωξε

από κοντά της για να μην δούμε τα τεκταινόμενα.

Δεν πέρασε πολλή ώρα και οι Εγγλεζάκκοι «μπούκαραν» στο σπίτι για έρευνα. Search, search λέξη γνώριμη... Συνήθης τακτική. Οποιαδήποτε ώρα, οποιαδήποτε μέρα, τακ τακ στην πόρτα και μέσα οι ακάλεστοι επισκέπτες... Και εμείς σε στάση προσοχής στο δεύτερο ηλιακό κοντά στην σκάλα να περιμένουμε τα αποτελέσματα... Και αυτοί, ένας ένας στη σειρά συστάδην και με προτεταμένα τα όπλα, ανέβαιναν τη σκάλα, έκαναν άνω κάτω τα τρία υπνοδωμάτια, κατέβαιναν, έψαχναν στη σάλα, στην τραπεζαρία, στο πλυσταριό και ως συνήθως, έφευγαν άπρακτοι...

Για κακή μας τύχη ένα μικρό εγγλεζούδι δεν θυμάμαι, κοκκινοσκούφης ή μαυροσκούφης, διατάχθηκε μαζί με ακόμα ένα να «σεργιανίσει» την αυλή, ενώ 5-6 άλλοι είχαν ανεβεί στο ανώι μας... Φουριόζο το εγγλεζούδι ξαναμπάνει σε λίγο στο σπίτι χειρονομώντας και φωνάζοντας δυνατά στη γλώσσα του.... Είχε δει, φαίνεται, το αίμα από τον σφαγμένο πετεινό στο χώμα της αυλής, εκεί κοντά στη μιξιά. Πανικός! Μαζεύτηκαν και οι άλλοι, άδειασε το σπίτι και γιόμισε η αυλή από Εγγλέζαρους! Και πάλι στην ακαταλαβίστικη γλώσσα τους... σοβαροί, καχύποπτοι, λες και έκαναν πραγματογνωμοσύνη γύρω από το βαμμένο με αίμα χώμα. Και άρχισαν οι ανακρίσεις, ήρθε διερμηνέας και ρωτούσαν και ξαναρωτούσαν την 25άρα τότε μάνα, που απαντούσε με αμυντική και συνάμα επιθετική διάθεση και με κοφτές λέξεις. Πώς βρέθηκε στην αυλή το αίμα; πού είναι ο άντρας σου; πόσοι και ποιοί είσατε στο σπίτι; Χρειάστηκαν θεοί και δαίμονες για να καταλάβουν πως ένας μεγάλος πετεινός ήταν η αιτία του αιματοχυσίματος και αιματοβαψίματος... Και μόνον όταν τον είδαν να βράζει στο ζουμί του στη μεγάλη μαγειρίσσα ολόσωστος και μυρωδάτος ίσως πείσθηκαν και γι' αυτό αποχώρησαν, αφού μας έκαμαν το σπίτι άνω πουκάτω...

Οι κότες και ο πετεινός τους ήταν πάντα άρρηκτα συνδεδεμένες με την οικογένεια του Χριστόδουλου Πέτσα. Όπου διοριζόταν ο πατέρας και μετακομίζαμε, σε μια «κουκκουρκά» ταξίδευαν και τα ζωντανά μας φορτωμένα «υπαιθρίως» στην οροφή του μεταφορικού μαζί με την οικοσκευή μας – ένα κρεβάτι με 4 στύλλους προίκα του πατέρα μου, μια άλλη σιδερένια με σούστες όπου κοιμόμασταν «μούττη- κώλο» τα δυο μωρά, η αμαξού του βρέφους, τραπέζι της κουζίνας, τραπέζι τετράγωνο που χρησιμοποιούσε ο πατέρας ως γραφείο, 2 ψάδινες καρέκλες, ακόμα 3-4 του καρεκλά, λαμιντζάνα για το λάδι, τα «ταιρκαστά» της κουζίνας, το σίδερο των καρβούνων για σιδέρωμα, η φουκού, η αρμαρολλού, το πύραυνο, τα παπλώματα τα σμιλέτινα της μάνας μας, τα ρούχα μας και άλλα «ταιρκαστά» μας. Για τον άνευ ονόματος μοναδικό γάτο που τότε διαδέταμε - γιατί μετά στην Κυθρέα διαδέταμε ένα μικρό εκτροφείο - αυτός βολευότανε στην αγκαλιά της μάνας μας, που του είχε μεγάλη αδυναμία, στις μπροστινές μάλιστα μαξιλάρες του αυτοκινήτου δίπλα από τα μωρά της...

Για να συμπληρωθεί η περί γάτων ιστορία ξαναφέρνω στη μνήμη μου σκηνές απείρου κάλλους. Να βρισκόμαστε με καλεσμένους νωχελικά καθισμένοι στον μεγάλο ηλιακό απολαμβάνοντας το δροσερό βορινό αεράκι του Πενταδάκτυλου που μας δρόσιζε αφού τα κλιματιστικά δεν είχαν εφευρεθεί και οι αεριστήρες ήταν πολυτέλεια! Και ξαφνικά να αρχίζει η μεγάλη παρέλαση των γάτων... Ο ένας πίσω από τον άλλο. Ήταν η πρώτη φορά που τους είδα όλους μαζεμένους και συνειδητοποιήσα πόσους πολλούς γάτους μεγαλώναμε... Οι ξένοι μας νιώσανε αμήχανα, η αμηχανία ευτυχώς μετατράπηκε σε εκατέρωθεν γέλωτες ... αλλά η παρέλαση του τάγματος, παρέλαση! Η γατσουρά ξεκινούσε αγέρωχη από την πόρτα του δεύτερου ηλιακού, στοιχισμένη σε ολόϊσια γραμμή, έφτανε ως τον μεγάλο ηλιακό, περνούσε κάτω από το κεντρικό τραπεζάκι και προχωρούσε στην έξοδο! Ωραία εικόνα πραγματικά! Έβλεπες μια πανδαισία χρωμάτων, μια αρμονία μεγεθών και ηλικιών να παρελαύνει! Σκούρος γκρι με άσπρες πιτσιλιές, μωσαϊκό από καφέ κόκκινο και μαύρο, άσπρος με βούλες μαύρες, ολόασπρος και χνουδωτός, ολόμαυρος κατράμι!

Αλλά πώς να μην πληθαίνουν ως η άμμος αφού περιμέναμε πως και πως κάθε γέννα και δυσκολευόμαστε να αποχωριστούμε τα γατάκια! Τα παρακολουθούσαμε από την στιγμή της γέννας τους -συνήθως στο πλυσταριό πίσω από τις βαρέλλες για να βρίσκουν την ησυχία τους - μικρά ωςάν ποντικάκια, με δέρμα διάφανο, άτριχο και λείο, ξεχώριζες ακόμα και τα κοκκαλάκια τους. Πολλές φορές η μαμά γάτα μας φανερά ενοχλημένη, τα έπαιρνε ένα ένα στο στόμα της και τα μετέφερε αλλού, όπου νόμιζε πως θα εύρισκαν την ησυχία τους. Τα μετρούσαμε, τα προσέχαμε, μήπως τα πατήσει αυτοκίνητο, μήπως και εξαφανιστούν. Κάθε γατάκι μοναδικό! Το ένα είχε μαύρες βούλες, το άλλο είχε όμορφο μουσούδι, το άλλο είχε ωραία χρώματα, ήτανε παιγνιδιάρικο, με τούτα και με

εκείνα τελικά μένανε όλα υπό τη σκέπη μας. Και αν αποφασίζαμε να δώσουμε κάποιο γατάκι για υιοθεσία, έπρεπε να διερευνηθεί το προφίλ της αναδόχου οικογένειας, ώστε αυτό να καλοπερνά διαφορετικά ανακαλούσαμε την παραχώρηση και το γατάκι επέστρεφε στο σπίτι μας! Πάντως την πρωτιά στους γάτους την είχα, αλλά το «καπού», δεν μου δόθηκε ποτέ! Το κέρδισε επαξίως η γειτονοπούλα Λένια... Και όταν ήρθε η ώρα για το μέσο μεταφοράς μας στο Γυμνάσιο στη Λευκωσία ο Κυριάκος, ο Τσικέλλης, μαυροπινακίστηκε γιατί κάποτε, άδελά του, είχε πατήσει με το αυτοκίνητό του ένα γατάκι της γειτονιάς μας...

Δεν ξέρω γιατί στη μνήμη μου δεν συγκρατώ με λεπτομέρεια την παρουσία των γαλίνων και του γάλου στην αυλή μας... Θυμούμαι την ύπαρξή τους όχι όμως και τη συνάφεια με μας και τη σχέση τους με τα άλλα κατοικίδια. Στη μνήμη μου παραμένει ένας υπέροχος γάλος, αριστοκρατικός, που όταν άνοιγε την ουρά του μεγαλόπρεπα ένοιωθε ωσάν ο αυτοκράτωρ της αυλής και που ο θεός μου ο Αντρέας μας έλεγε ότι «κάμνει δουλάππι» που μεταφράζεται «φλερτάρει» τις γαλίνες... Εκείνο που θυμάμαι αρκετά καλά είναι τα μικρά γαλόπουλα που η μάνα μου ξεπούλιαζε και το ιδιαίτερο φαγητό που ετοίμαζε για να τα ταΐζει τις πρώτες βδομάδες της ύπαρξής τους. Το φαΐ των γαλουδικών, καμωμένο με μπόλικα αυγά και κόρα ψωμιού, θρεπτικό, νόστιμο που ακόμα και μεις τα παιδιά το λιγουρευόμαστε και θα μπορούσαμε, αν δεν ντρεπόμαστε, να το φάμε...

Στα κατοικίδια μας προστέθηκαν όταν το 1955 μετακομίσαμε οριστικά στην Κυθρέα, αρχικά 2 κουνέλια, «κανίσοι» από τον πρασίτη κουμπάρο μας το Νικόλα... Και άρχισαν να πληθαίνουν γρήγορα, σκορπώντας μας χαρά. Διερωτούμαι τώρα, πως αντέχαμε να βλέπουμε τη μάνα μας να μετατρέπει ένα αδώο κουνέλι σε μεσημεριανό φαγητό κι ας ήταν πεντανόστιμο, γεμιστό ή τταβά και μετά εκεί, στο έμπα του ηλιακού, μπιπελό πάνω στο άσπρο κρεμμιαστήρι, να ξαπλώνει νωχελικά, μαστορικά καμωμένο από την κατάλληλα επεξεργασμένη προβιά του γεμισμένη με άχυρα, ίδιο και απaráλλακτο με το μακαρίτικο λες και αποζητούσε να παίξει και πάλι μαζί μας. Με τον ερχομό τους τα κουνέλια αφέθηκαν ελεύθερα στο χώρο της αυλής αλλά τελικά τιμωρήθηκαν να ζουν σε ένα μεγάλο κλουβί αφού έδειξαν απaráδεκτη συμπεριφορά, άνοιγαν ανεξέλεγκτα τρύπες στη γη, προκαλούσαν ζημιές στους κορμούς των δέντρων της αυλής και έπρεπε να τιμωρηθούν διά ισοβίου φυλακίσεως.

Σε αυτό το κλουβί έμελλε να αφήσουμε στις 14 Αυγούστου του 1974 τον μοναδικό απόγονο της οικογένειας των κουνελλιών μας, μόνο και αβοήθητο... Και συχνά αποδιώχνω τις τύψεις μου... Τελευταία σκηνή από το κουνελάκι αυτό η Κάτια μου, 3 χρονών να προσπαθεί να περάσει μέσα στο τέλινο κλουβί του φύλλα μαρουλιού και να το προτρέπει γλυκά γλυκά να τα φάει. Ακούω ακόμα το ψέλλισμά της «φάε, ντρέπει κουνελάκι; μη ντρέπει, φάε». Και μεις με το βιαστικό φευγιό μόνο και αβοήθητο το καταδικάσαμε σε θάνατο, όπως και τις κότες που τελικά το 1974 ήταν τα μόνα κατοικίδια που μας είχαν απομείνει. Και όταν η μικρή ρωτούσε μετά τί απέγινε το κουνελάκι της δεν έπαιρνε ποτέ απάντηση. Μόνο σιωπή...

Άλλα 4 ολόασπρα περιστέρια, θυμούμαι ως μαθήτρια του δημοτικού που, προς Θεού δεν προορίζονταν «δια βρώσιν» αλλά για ψυχαγωγία.... ολόκληρες ώρες καθόμασταν και τα χαζεύαμε, να πηδούν από το ένα καλάμι στο άλλο που εμείς υπό μορφή σκάλας ώστε να φτάνουν εύκολα στις φωλιές τους φροντίσαμε να στερεώσουμε στο τέλλινο σπίτι τους... Απόπειρες ώστε να πολλαπλασιαστούν απέτυχαν, αφού συνεχώς επεμβαίναμε στις φωλιές τους και ίσως καταστρέφαμε άδελά μας τα αυγά τους.

Αφήνω κατά μέρος τις πάπιες και μια χήνα που δεν μπορούσαμε να περιορίσουμε στο χώρο της επικράτειάς μας... από τη φύση τους υδρόβιες, έπαιρναν χαράματα το δρόμο για το αυλάκι με το ασταμάτητο νερό έξω από το σπίτι μας όπου περνούσανε την ημέρα τους παίζοντας κρυφτούλι ανάμεσα στους ποταμογείτονες και στις φτέρες, τα καβούρια και τους βατράχους. Και το σούρουπο η μια πίσω από την άλλη επέστρεφαν όχι από την κυρία είσοδο που ήταν για αυτές απαγορευμένη αλλά από την πίσω καντζιελλιό της αυλής. Βλέπεις είχαμε την πολυτέλεια να ζούμε σε ένα σπίτι κτισμένο μεταξύ δυο δρόμων. Του δρόμου του Σαραγιού και του Πάϊ Πας. Λέγω πολυτέλεια, αν και για τη διάνοιξη του δρόμου του Πάϊ Πας διχοτομήθηκε η αυλή μας και ένα τρίγωνο με τρεις ελιές και μια ψηλή μαυρομμάτα έμεινε εκτός αυλής. Αποκτήσαμε όμως την πολυτέλεια των δύο εισόδων στο σπίτι από δύο κύριους δρόμους. Από αυτή τη καντζιελλιό του Πάϊ Πας μικρή καθόμουνα και χάζευα τις κοπελιές κάθε Κυριακή, ντυμένες τα καλά τους να βολτάρουν, πιασμένες αλά μπρατσέττο δυο-δυο, τρεις-τρεις, ενώ τα αγόρια ακολουθούσαν κατά πόδας! Και πάνω κάτω, πάνω κάτω, πηγαινοερχόντουσαν δήθεν αδιάφορες για τα μισόλογα των αγοριών.

Η καντζιελλιό άνοιγε από το διατεταγμένο για αυτή την εργασία μέλος της οικογένειας αργά το απόγευμα για να μπορούν εύκολα τα εκτός νυμφώνος ζωντανά να επιστρέφουν για τζοϊδικιασμα: παπύρες, χήνες, τσουρού. Και όταν τα αυλάκια το 1955-57 έγιναν τοιμεντένια για εξοικονόμηση νερού, αφού η Κυβέρνηση έκλεψε το νερό μας για να υδρεύσει 13 μεσαρίτικα χωριά, μάταια προσπαθήσαμε να φτιάξουμε εγώ και ο Μίκης μαζί με τα άλλα γειτονόπουλλα, μια κολύμπα στην αυλή (υπήρχαν άφθονα υλικά έξω από το σπίτι μας, τοιμέντο-τσιακκίλι, καλούπια που χρησιμοποιούσαν τα δημόσια έργα για το τοιμέντωμα των αυλακιών). Θεες δεν ήταν σωστές οι αναλογίες των υλικών, δες γιατί στην ανυπομονησία μας γιομίσαμε με νερό την κολύμπα μας προτού καλά καλά στεγνώσει, δεν τα καταφέραμε... Προσπαθώ να θυμηθώ τί απέγιναν οι καημένες οι πάπιες ... ελπίζω να μην κατέληξαν στις κατσαρόλλες της Κατίνας μας αν και πολύ το φοβούμαι... Ευτυχώς που εγώ, ως μουσουτζιάρια δεν ήθελα να δω κρέας στο πιάτο μου. Μόλις και μετά βίας δοκίμαζα το κοτόπουλο που μεταξύ μας, στην κατάλληλη στιγμή ταχυδακτυλουργικά εξαφάνιζα χωρίς καν να το αγγίξω! Όσο για την κολύμπα, αυτή ήταν η αιτία ώστε το υπόγειο καταφύγιο σε σχήμα Γ που «διαταχθήκαμε» το 1964 να ανοίξουμε στο κάθε σπίτι για προστασία από τυχόν τουρκικούς βομβαρδισμούς σκάφηκε στο ίδιο μέρος όπου το χώμα ήταν μαλακό και δουλεμένο.

Ήμουνα δεν ήμουνα νομίζω, καλά καλά στην Πέμπτη τάξη στο Δημοτικό Σχολείο της Χαρδακιώτισσας μακριά από τις φίλες και συμμαθήτριές μου στο σχολείο της Τούμπας όπου φοίτησα για δυο χρόνια, Τρίτη και Τετάρτη τάξη, όταν μου σφηνώθηκε η ιδέα για απόκτηση τσουρούς. Μέχρι τότε ήμουνα, όπως και η πενταμελής οικογένειά μας, περιπλανώμενη, μαζί με το δάσκαλο πατέρα. Αγκαστίνα ως βρέφος και νήπιο, Πραστείο στην πρώτη δημοτικού, Ακανδού στη Δευτέρα το 1955 - αυτή τη χρονική περίοδο τη θυμούμαι καλά, γιατί στις 2 του Απριλίου του 1955 άκουσα τον πατέρα μου να πληροφορεί τη μάνα μου για την έναρξη του ένοπλου αγώνα ενάντια στους Άγγλους, -που μέχρι εκείνη τη στιγμή, δεν γνώριζα την ύπαρξή τους ούτε πως βρισκόμαστε υπό αγγλικό ζυγό- Δημοτικό της Τούμπας στην Τρίτη και Τετάρτη και Χαρδακιώτισσας στην Πέμπτη και Έκτη. Δεν ξέρω γιατί, ο πατέρας μου, που τότε εργαζόταν στο σχολείο των πάνω γειτονιών ως Διευθυντής έκρινε σωστό να φοιτούμε στο ίδιο με αυτόν σχολείο, τόσο εγώ όσο και ο κατά δυο χρόνια μικρότερος αδελφός μου ο Μίκης. Και αντί όπως ίσως κάποιος σκεφτεί, να έχουμε προνομακή μεταχείριση, είμαστε ο τελευταίος τροχός της αμάξης. Οι πιο πολλοί μαθητές μας έβλεπαν με μισό μάτι, γιατί είμαστε τα παιδιά του διευθυντή, του αυστηρού τους δασκάλου που μπορεί, αν είχαν φάει και κάποια τιμωρία, να εύρισκαν στο πρόσωπό μας το εξιλαστήριο θύμα.

Αντηχεί ακόμα στα αυτιά μου το «εμπρός, Μίκη, Ανδούλα, ελάτε για το μουρουνέλαιο!» Θεέ μου! Στην βεράντα του δίωρου σχολείου με τις δυο ωραίες καμάρες, όρθιος ο πατέρας-δάσκαλος να κρατεί το κουτάλι με το απαίσιο μουρουνέλαιο και εμείς πρώτοι πρώτοι στη σειρά με μια φέττα πορτοκάλι στο χέρι, να ανοίγουμε το στόμα μας για τη μια κουταλιά ... φαρμάκι! Άλλο πάλι και τούτο! Το ίδιο και με το γάλα, που παίρναμε όλοι οι μαθητές ανεξαιρέτως, υπό μορφή σουσιτίου. Και εκείνο το αηδίαζα! Όμως πάλι υποχρεωτικά το κατάπινα... Για το καλό παράδειγμα. Άσε κατά μέρος τον κοινό εκκλησιασμό. Κάθε Κυριακή στην ορισμένη από το Σάββατο εκκλησία. Πότε στις Παναγίας στη Χαρδακιώτισσα και πότε στις Αγίας Άννας στη Συρκανιά. Από βραδής τα παπούτσια μας γιαλισμένα από τον κύριο Χριστόδουλο και τα καλοραμένα ρούχα από τη μάνα μας, έτοιμα πλάι στο κρεβάτι μας να τα φορέσουμε και να ξεκινήσουμε. Ακίνητοι στην εκκλησία και οι δυο μας, αμίλητοι, σεμνοί... Για το καλό παράδειγμα!

Το αποκορύφωμα όμως υπήρξε το γενικό κούρεμα των αγοριών. Όταν αυτά έπρεπε να κουρευτούν, ελλείπει επαγγελματία κουρέα στις δυο πάνω γειτονίες, δούλεψε η μηχανή του κουρέματος που φρόντισε ο πατέρας να αγοράσει και είχε κλειδωμένη στην βιβλιοθήκη της Έκτης τάξης μαζί με τα βιβλία και τη γραφική ύλη! Κάτω από τη σκιά ενός μεγάλου δέντρου, στην αυλή και συνάμα χώρο γυμναστικής μας στήνονταν το πρόχειρο κουρείο. Κουρέας κάποιος μαθητής από τους μεγάλους σε ηλικία, που μάθαινε την τέχνη στα μικρά κεφαλάκια των συμμαθητών του! Πάλι πρώτος ο καημένος ο Μίκης μου.... Για το καλό παράδειγμα. Να μην αναφέρω τώρα που θυμήθηκα, και τον εμβολιασμό, όπως και την εξέταση των δοντιών από την κινητή οδοντιατρική μονάδα, που πάντα έπρεπε τα δυο δασκαλόπαιδα να είναι πρώτα!

Αυτή λοιπόν την χρονική περίοδο και ευρισκόμενοι ως μαθητές στη Χαρδακιώτισσα, απαιτούσα, συνεπικουρούμενη και από το Μίκη ο πατέρα μας να μας φέρει στο σπίτι μια αίγια... Με το πες πες τον καταφέραμε! Και έτσι μια νεαρή αίγια μεγαλόπριπη, άσπρη, δαμασκηνή, με μεγάλα αυτιά και χαριτωμένο μουσούδι θα γινόταν επιτέλους δικιά μας! Ο βοσκός, πατέρας του μετέπειτα συμμαθητή μου του Δημήτρη, ο Παναής, θα μας έφερνε στο σπίτι την τσουρού που ο πατέρας μας μάς αγόρασε! Χαρές... Το έμαθε όλη η γειτονιά. Ελλείψει κατάλληλου χώρου, δέχτηκε η μάνα μας να την βάλουμε στο μεγάλο πλυσταριό, παρέα με τις βαρέλλες των ελιών, τη νησικιά, την πέτρινη βούρνα και το πλυντήριο της εποχής, το χαρτζί. Με εξωτερική πόρτα που έβλεπε στην αυλή, δεν θα προκαλούσε καμμία ενόχληση! Αναλάβαμε μάλιστα τα δυο μεγάλα παιδιά τον καθημερινό καθαρισμό του χώρου.

Πανηγυρίζαμε! Λες και μας χάρισαν μια τηλεόραση -που τότε δεν είχαμε- λες και αγорάσαμε αυτοκίνητο -που τότε δεν διαθέταμε! Και έτσι άρχισε μια «σύνδεση» με το ζωντανό μας. Ήτανε πολύ τυχερή η τσουρού μας. Από προηγούμενη σοδειά, είχαμε άφθονα ξερά κουκκιά που ο παππούς ο Χατζηπετρής δεν διέθεσε στην αγορά και έτσι τρεφόταν πλουσιοπάροχα, εκτός από τα χόρτα, το τριφύλλι, τον φαρρά και το κριθάρι, που πάλι ήταν παραγωγή του Χατζηπετρή.

Τις νύχτες μαζεύομαστε για λίγο γύρω από την τσουρού μας να της κρατήσουμε συντροφιά. Απολαμβάναμε να την βλέπουμε να τρώει, ήταν αχόρταγη! Οι μήνες πενούσαν, και κοντά μας απέκτησε νέες συνήθειες, νέα χούγια. Ξέφυγε από το κοπάδι που έβοσκε στον σκληροτράχηλο Πενταδάκτυλο και έγινε πεδινή, χάνοντας όμως χάριν της καλοπέρασης την ελευθερία της. Τώρα κάθε μέρα ακολουθούσε το ίδιο πρόγραμμα. Πρωί πρωί ξεκινούσε για το χωράφι της γιαγιάς Μαρτίτσας, 3 λεπτά περπάτημα από το σπίτι μας. Όμως, αντί αυτή να προπορεύεται και να ακολουθεί ο συνοδός της, αυτή ήθελε να βλέπει μπροστά της το συνοδό για να τον ακολουθεί κατά πόδας. Ας είναι, με μόνη τη διαφορά πως ήθελε πάντα το ίδιο άτομο! Την Κατίνα, την μάνα μας... Δύσκολα μπορούσαμε να την κουμαντάρουμε εμείς οι μικροί, υπάκουε πάντα μόνο στη μάνα μας. Τέντωνε πεισματικά τα πεισινά της πόδια και δεν μπορούσες εσύ ο μικρός, όσο και αν της τραβούσες το οχοινί, να την κάνεις να προχωρήσει!

Αυτή της η ιδιαιτερότητα μας κόστισε πολύ σε μια δεδομένη στιγμή... Ήτανε καλοκαίρι και κόντευε να σουρουπώσει. Η μάνα μας ακόμα δεν είχε επιστρέψει από τα λιοχώρια μας στη Βώνη και στο σπίτι μα-

ζευτήκαμε εγώ και ο μικρότερος από εμένα αδελφός. Το βρέφος μας, ο Πέτρος, δεν θυμούμαι αν ήτανε μαζί της απολαμβάνοντας τη βόλτα μέσα στην αμαξούδα του. Από το διπλανό κέντρο μας κρατούσαν ευχάριστα συντροφιά λαϊκά τραγούδια ενώ από το σινεμά παρέμβαιναν παρασιτικώς τα καβουράκια που κάδονταν στου γιαλού τα βοτσαλάκια και προσπαθούσαν να ανταγωνιστούν σε ντεσιμπέλ την πέτρα που προσπαθούσε να ανοίξει η Μαρινέλα. Και ξάφνου ακούστηκαν πυροβολισμοί, δυο, τρεις, τέσσερεις στη σειρά. Πανικοβληθήκαμε. Κατάμονοι, το μόνο πράγμα που σκεφτήκαμε, ήταν πως έλειπε η μάνα μας και πως η αγαπημένη μας τσουρού βρισκόταν ακόμα στη βοσκή. Τροχάδην για να την προστατέψουμε, να την φέρουμε άρον άρον στο σπίτι. Την ελευθερώνουμε και την σπρώχνουμε βιαστικά από το περιβόλι στο δρόμο. Πείσμωνσε αυτή, παλουκώθηκε στη μέση του χωματόδρομου ενώ εμείς την σπρώχναμε με βιασύνη. Μάταια όμως. Σε κάθε ένα βήμα της, στεκόταν, αντιστεκόταν, τοιμέντωνε τα 4 πόδια της στον δρόμο και δεν προχωρούσε, κι ας τραβούσαμε το σχοινί της με όση δύναμη διαθέταμε. Βιαστική στο δρόμο φάνηκε ωσάν από μηχανής θεός, η Αντρίκη, νύφη της γειτόνισσας που έτρεχε τρομαγμένη κι αυτή να κρυφτεί στη φωλιά της προτού έλθουν τα χειρότερα. Ξέραμε όλοι τι μας περίμενε. Κέρφιου, οπωσδήποτε! Μόλις μας προσπέρασε, η τσουρού μας βλέποντας τη σιλουέττα της, ξεγελάστηκε, την νόμισε για την μάνα μας, ίδιος σωματότυπος, ίδια σκούρα ρούχα, και προχώρησε κανονικά... Ευτυχώς, φτάσαμε έγκαιρα για να κρυφτούμε στην ασφάλεια του σπιτιού περιμένοντας τη μάνα μας που δεν άργησε να φανεί, φοβισμένη και υποψιασμένη για το κακό που θα ακολουδούσε.

Θυμούμαι τις πρώτες μέρες της γνωριμίας μας. Στο κοπάδι εκεί πάνω στα λακκοβούναρα του Πενταδακτύλου είχε αφήσει το μωράκι της άρα έπρεπε να αρχίσει η διαδικασία του αρμέγματος που για μας τους μικρούς ήταν πρωτόγνωρη. Κάθε φορά λοιπόν που η μάνα μας την άρμεγε ήταν για μας σωστή ιεροτελεστία. Καθισμένοι γύρω γύρω παρακολουθούσαμε το άρμεγμα και κορδώναμε με το πόσο πολύ γάλα μαζευόταν στο δοχείο. Εγώ, μεταξύ μας, απολάμβανα τη διαδικασία και όχι την συγκομιδή... προτιμούσα, αντ' αυτού, το πρωινό μου να είναι παρασκεύασμα από μια καλά γιομάτη κουταλιά παχύρευστου και ολόγλυκου συμπυκνωμένου γάλακτος από το τενεκεδένιο κουτί μάρκας «Γάλα 4 Αγελάδων» διαλυμένου σε ζεστό νερό. Το γνήσιο και παχύ γάλα της το έτρωγα ευχαρίστως στο τρι με μπόλικη μάλιστα κανέλλα και στον τραχανά που σχεδόν όλα τα σπίτια είχαν στο ερμάρι τους, όχι όμως στο πρωινό ξύπνημα - ακόμα μιά ιδιοτροπία μου από τις πολλές που κουβαλούσα τότε.

Η τσουρού μας μεγάλωνε, μαζί της κι εμείς, έβαζε συνέχεια βάρος αφού έτρωγε ηγεμονικά αλλά παρά τις προσδοκίες μας και το όνειρό μας να αποκτήσουμε ένα μικρό δαμασκηνό τσουρί, αυτό δεν έγινε...

Πέρασε καιρός, το καλοκαίρι διαδεχόταν ο χειμώνας, το χειμώνα το καλοκαίρι και η τσουρού συνέχιζε τη ρουτινιάρικη πλέον ζωή της. Χωράφι-σπίτι-σπίτι-χωράφι. Όσοπου ήλθε εκείνο το καλοκαίρι. Με το κλείσιμο του σχολείου, κάθε χρόνο, έβαζα πλώρη για τον... Μαραδόβουνο. Ο μικρός επιβάτης στο αυτοκίνητο του Μαραδοβούνου με τα απαραίτητα στο μπογαλάκι του ξεκινούσε

για παραθερισμό! Μόνος, χωρίς συνοδό, αφού το χωριό μου ήτανε γνωστό και είχα και εκεί τις φίλες μου. Στη σκέτη κάψα της Μεσαριάς. Στις θειας μου της καλής, της Χρυσταλλένης, κάποιες φορές παρέα με τον πρωτοξάδελφό μου τον Χρήστο, όπου ζούσα σαν μικρή πριγκιπέσσα μια και τα παιδιά της παντρεύτηκαν και ζούσαν μακριά. Τώρα πώς προτιμούσα τον κατάξερο και άγονο Μαραδόβουνο αντί της δροσερής Κυθρέας, είναι μια άλλη ιστορία.

Πέρασε περίπου το πρώτο εικοσαήμερο, πλησίαζε η γιορτή της Αγίας Μαρίας, 17 του Ιούλη, επέστρεψα όπως πάντα, για να μη χάσω το πανηγύρι της ενορίας μας. Ήθελα να δω τις φίλες μου, τα ξαδέλφια μου, τα αδέρφια μου αλλά και να ψουμνίσω το βαττούδι μου και τον κουκουμά μου, να γευτώ το παστελλάκι του Χαριτζιώτη και το μπακλαβά του Ζαχαροπλάστη! Επιστρέφοντας στο σπίτι, έτρεξα στην αυλή για να χαιρετήσω τους ενοίκους της. Απόλαυσα τη βόλτα ανάμεσα στη μερσινιά, τη συκιά, τη λεμονιά, τις ροδιές, χάζεψα τα οικόσιτα που καθόλου δεν συγκινήθηκαν με την επιστροφή μου και προσπαθούσα να εντοπίσω τυχόν αλλαγές αναμένοντας την ώρα που θα πήγαινε η μάνα μας να φέρει τη αγαπημένη μου τσουρού ...

Η ώρα περνούσε και δεν έβλεπα την μάνα να ξεκινά για το περιβόλι. Απόρησα. Δεν θα πας για την τσουρού μας, μάνα; Κόμπιασε... Άρχισε τα μισόλογα, τις δικαιολογίες. Ήταν βουνίσια και άγρια, ατίθαση, στείρα. Τώρα που έλειπες, για να μη λυπηθείς. Ευκαιρία να τη δώσουμε στον Αριστόδημο να την σφάξει... άγρια... στείρα... Δεν άκουγα καμιά δικαιολογία... Δεν δεχόμουνα κουβέντα.

Το ότι είχε, κατά τους μεγάλους, μεγαλώσει, το ότι κατά τους μεγάλους πάλι, ήτανε κακιά, ατίθαση και στείρα, εμένα δεν με πείραζε. Το αφελές παιδικό μου μυαλό την ήθελε εκεί μέχρι να γεράσει και να φύγει μόνη της. Κι όταν θα ερχόταν η ώρα της, να τη δάψουμε με τελετή, όπως δάψαμε και το τσουρί της Λένιας, της Αννίτσας και του Κωσταρά... Ήθελα μια ταφή με πρωταγωνιστές εμάς τα παιδιά της γειτονιάς και ένα τάφο όπου θα βάζαμε τα λουλούδια μας εγώ και οι φίλες μου δίπλα στα σπτικά μας κάτω από τις πυκνές λεμονιές του Λούκα όπου παίζαμε τις κουμέρες! Ένα δικό της χώρο που θα την προσδιόριζε στο μέλλον...

Δεν απόλαυσα ούτε τον εσπερινό της Αγίας Μαρίας, ούτε τη βόλτα μου ανάμεσα στα πωρικά και τους πωρικοπούληδες... Δεν είχα όρεξη ούτε για το «βαττί», ούτε για τον μπακλαβά... ούτε που χάρηκα την επιστροφή μου στην Κυθρέα. Προσκύνησα βιαστικά την εικόνα της Αγίας Μαρίας και επέστρεψα με μόνο παναυρκώτικο στο ταγαράκι μου κούσβο και χαλβά... Και σε δυο μέρες πήρα το αυτοκίνητο ξανά με προορισμό τον Μαραδόβουνο...

Από τότε έχουν παρέλθει χρόνια και χρόνια. Μεγαλώσαμε, ωριμάσαμε... Μετρήσαμε δεκαετίες και δεκαετίες, αλλάξαμε συνήθειες και τρόπο ζωής. Διωχτήκαμε από τη γη μας, μεταφυτευτήκαμε και προσπαθούμε να ευδοκιμήσουμε!

Όμως ο νους μου στο Κυθρεώτικο σπίτι μας με την αυλή και με τα ζωντανά του άρρηκτα συνδεδεμένα με μας, με το παρελθόν και τις αναμνήσεις μας...